

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

તમિલનાડુ રાજ્ય અને અન્ય.

વી.

રાષ્ટ્રીય દક્ષિણ ભારતીય નદી આંતરજોડાણ કૃષિ સાંસ્કૃતિક સંગઠન

(૨૦૨૧ની સિવિલ અપીલ નંબર ૬૭૬૪)

નવેમ્બર ૨૩, ૨૦૨૧

[ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ અને એ. એસ. બોપન્ના, ન્યાયમૂર્તી શ્રીઓ]

વહીવટી કાયદો:

નીતિગત નિર્ણય-ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તા-તેનો ઉપયોગ-નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને લોન માફી આપતો સરકારી આદેશ-પડકાર-ઉચ્ચ અદાલતે લોન માફીની મંજૂરીને મનસ્વી ગણાવી હતી અને રાજ્યને જમીનની માલિકીની હદને ધ્યાનમાં લીધા વિના તમામ ખેડૂતોને સમાન લાભ આપવા નિર્દેશ આપ્યો હતો- અપીલ પર જણાવ્યું હતું કે:લોન માફી યોજના રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતોને અનુસરીને છે-આર્થિક અને સામાજિક ન્યાય મેળવવા માટે એક વર્ગ તરીકે

ખેડૂતોના કલ્યાણને પ્રોત્સાહન આપવાનો ઉદ્દેશ કલમ ૩૮ દ્વારા સારી રીતે માન્ય છે-યોજનાને કલમ ૧૪નું ઉદ્દંધન ગણાવી શકાતી નથી કારણ કે તે બોજ લાદતી નથી પરંતુ લાભ આપે છે-લોન માફી યોજના સામાજિક અને આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોના ઉત્થાન માટે હકારાત્મક પગલાંનો ઉપયોગ કરીને સમાજમાં નોંધપાત્ર સમાનતા લાવવાના પ્રયાસ સાથે રજૂ કરવામાં આવી છે-દુષ્કાળ અને પૂર જેવા આબોહવા સંકટને કારણે માત્ર નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને જ યોજનાનો ઉપયોગ કરવો વાજબી છે કારણ કે તેનાથી નાની જમીનને મોટા પાયે નુકસાન થાય છે. મૂડી અને તકનીકીની ગેરહાજરીને કારણે મોટી જમીનની સરખામણીમાં; અને નાના અને સીમાંત ખેડૂતો સમાજના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગના છે-આમ, જમીન માલિકીની હદ પર આધારિત વર્ગીકરણ મનસ્વી નથી-કારણ કે યોજનામાં વર્ગીકરણ ન તો કલમ ૧૫ના આધારો પર આધારિત છે અને ન તો કોઈ વ્યક્તિના 'જન્મજાત અને મુખ્ય લક્ષણ' પર આધારિત છે, તેથી તેને ઓછી સર્વસમાવેશકતા અને વધુ પડતી સર્વસમાવેશકતાના કથિત આધારો પર રદ કરી શકાતી નથી-બંધારણીય પડકાર સામે રાજ્ય દ્વારા પ્રસ્તાવિત યોજના પસાર થાય છે-આમ, ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને રદ કરવામાં આવે છે-ભારતનું બંધારણ-કલમ ૧૪.

નીતિગત નિર્ણય-જેની મહત્વાકાંક્ષા અને હદ હતી તેની ન્યાયિક સમીક્ષા:કોર્ટ નીતિની મજબૂતી અને ડહાપણમાં દખલ કરી શકતી નથી-નીતિ મૂળભૂત અધિકારો અને બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓના પાલનના મર્યાદિત આધારો પર

ન્યાયિક સમીક્ષાને આધિન છે-અદાલતો નાગરિક અને રાજકીય અધિકારોની અન્ય બાબતોની તુલનામાં આર્થિક નીતિને લગતી બાબતોમાં ઉચ્ચ સ્તરનું સન્માન બતાવશે-રાજ્ય અને તેની એજન્સીઓ ઘણીવાર આર્થિક રીતે શક્ય નિર્ણયો લેવાનો પ્રયાસ કરે છે-હકીકતો પર, લોન માફી યોજના, સારમાં, રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતોને અનુસરીને એક સામાજિક નીતિ છે, જે સ્થિતિ, આવક અને સુવિધાઓમાં અસમાનતાને દૂર કરવાના હેતુ સાથે રજૂ કરવામાં આવી છે.

મુદતની નીતિ-જેનો અર્થ થાય છે:નીતિ એ તર્ક અને ઉદ્દેશ છે જે સત્તાના નિર્ણયને માર્ગદર્શન આપે છે-કાયદા, સૂચનાઓ, વટહુકમો અથવા સરકારી આદેશો એ રાજ્યની નીતિના અમલીકરણ માટેનું સાધન છે-કાયદાની પ્રશંસા કરવા માટે, કાયદાની પાછળની નીતિનો સંદર્ભ જરૂરી છે-કાયદાની માન્યતા નક્કી કરવા માટે ન્યાયિક રીતે વિકસાવવામાં આવેલી ઢિ-આચારી કસોટી અને કલમ ૧૪ કાયદાના ઉદ્દેશ્યનો ઉલ્લેખ કરે છે કારણ કે કાયદાની પાછળની 'નીતિ' ક્યારેય ન્યાયિક ધ્યાનથી સંપૂર્ણપણે અલગ નથી થતી-ભારતનું બંધારણ- કલમ ૧૪-શબ્દો અને શબ્દસમૂહો.

ભારતનું બંધારણ:

કલમ ૧૪-જો કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન થાય તો વર્ગીકરણ-યોજાય છે:કલમ ૧૪ મુજબનું વર્ગીકરણ ભેદભાવપૂર્ણ અને કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતું નથી-કલમ

૧૪ માત્ર વર્ગ કાયદાને પ્રતિબંધિત કરે છે અને વાજબી વર્ગીકરણને પ્રતિબંધિત કરતું નથી-વર્ગીકરણ વાજબી છે, જ્યારે તે સમજી શકાય તેવા તફાવત પર આધારિત હોય; અને તફાવતનો કાયદા દ્વારા પ્રાપ્ત કરવા માટેના હેતુ સાથે તર્કસંગત સંબંધ હોવો જોઈએ-સમાવિષ્ટ વર્ગને અલગ પાડવા માટે કેટલાક માપદંડ હોવા જોઈએ અને અન્યને જૂથમાંથી બાકાત રાખવા જોઈએ-લોન માફી યોજનામાં વર્ગીકરણ માટે ઉપયોગમાં લેવાતી તફાવત એ દરેક વ્યક્તિ દ્વારા જમીન માલિકીની કુલ હદ છે-આમ, યોજનાના હેતુ માટે વર્ગની રચના કરવા માટે એક માપદંડનો ઉપયોગ થાય છે.

અનુચ્છેદ ૧૪-અલ્પ-સમાવેશી અને અતિ-સમાવેશી વર્ગીકરણ-અર્થ અને તેની સીમા:જો કાયદો સમસ્યાનો ભાગ હોય તેવા તમામ પરિબલોને નિયમન કરવામાં નિષ્ફળ જાય તો તે 'અંડર-ઇન્ફલુઝિવ' છે-તે 'ઓવર-ઇન્ફલુઝિવ' છે જો તે એવા પરિબલોને નિયમન કરે છે કે જેઓ સમસ્યાનો ભાગ નથી કે જેને કાયદો સંબોધવા માંગે છે-અંડર-ઇન્ફલુઝિવનેસ અને ઓવર-ઇન્ફલુઝિવનેસનો નિર્ધારણ, અને તેના માટે આદરની માત્રા પરીક્ષણના સંબંધ ('તર્કસંગત જોડાણ' અથવા 'પ્રમાણસર') પર આધારિત છે-પરીક્ષણ હેઠળ સાબિતીની ડિગ્રી આ અદાલતના ચુકાદાને અસર કરશે કે કેમ તે કાયદો અંડર-ઇન્ફલુઝિવ છે કે ઓવર-ઇન્ફલુઝિવ-નેક્સસ ટેસ્ટથી વિપરીત છે. પ્રમાણસરતા પરીક્ષણ, સાધનને સાંકડી કરવા અથવા ઉદ્દેશ્ય હાંસલ કરવા માટે શ્રેષ્ઠ માધ્યમ શોધવા માટે તૈયાર કરવામાં આવતું નથી-જો સાધનમાં ઉદ્દેશ્ય સાથે 'તર્કસંગત

જોડાણ' હોય તો તે પૂરતું છે-આમ, અદાલતો એવા કેસોમાં વધુ પ્રમાણમાં આદર દર્શાવે છે જ્યાં તર્કસંગત જોડાણ પરીક્ષણ લાગુ કરવામાં આવે છે- વર્ગીકરણમાં વધુ પ્રમાણમાં આદર દર્શાવવામાં આવે છે કારણ કે વિધાનસભા મૂળ સમાનતાના સિદ્ધાંતને આગળ વધારવા માટે નુકસાનની માત્રાના આધારે વર્ગીકરણ કરી શકે છે, અને આવા વર્ગીકરણ માટે ગાણિતિક ચોકસાઈની જરૂર નથી.

ચૂંટણી વચનના અનુસરણમાં લોન માફી યોજનાની રજૂઆત, જો બંધારણીય રીતે શંકાસ્પદ હોય તો-યોજાય છે:કોઈ યોજનાને બંધારણીય રીતે શંકાસ્પદ ન ગણી શકાય કારણ કે તે માત્ર ચૂંટણી વચન પર આધારિત હતી-યોજનાને બંધારણની રૂપરેખા હેઠળ જ શંકાસ્પદ ઠેરવી શકાય છે, પછી ભલે તે યોજનાનો હેતુ ગમે તે હોય.

અપીલને મંજૂરી આપતા કોર્ટે

પકડી રાખો:૧.૧ નીતિ એ તર્ક અને ઉદ્દેશ છે જે સત્તાના નિર્ણયને માર્ગદર્શન આપે છે, જે આ કિસ્સામાં તમિલનાડુ રાજ્ય છે.કાયદાઓ, સૂચનાઓ, વટહુકમો અથવા સરકારી આદેશો એ રાજ્યની નીતિના અમલીકરણ માટેનું સાધન છે.તેથી, કાયદાની પાછળની નીતિના સંદર્ભ વિના કાયદાની સંપૂર્ણ પ્રશંસા કરવી શક્ય નથી.બંધારણની કલમ ૧૪ની સાથે કાયદાની માન્યતા નક્કી કરવા માટે ન્યાયિક રીતે વિકસાવવામાં આવેલી ઢિ-આચામી કસોટી, કાયદાના

ઉદ્દેશ્યનો ઉલ્લેખ કરે છે કારણ કે કાયદાની પાછળની 'નીતિ' ક્યારેય ન્યાયિક ધ્યાનથી સંપૂર્ણપણે અલગ નથી થતી.જો કે, તે સ્થાયી કાયદો છે કે કોર્ટ નીતિની સ્થિરતા અને હાપણમાં દખલ કરી શકતી નથી.મૂળભૂત અધિકારો અને બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓના પાલનના મર્યાદિત આધારો પર નીતિ ન્યાયિક સમીક્ષાને આધિન છે.એવું પણ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે અદાલતો નાગરિક અને રાજકીય અધિકારોની અન્ય બાબતોની તુલનામાં આર્થિક નીતિને લગતી બાબતોમાં વધુ આદર દર્શાવશે.[પરિચ્છેદ ૯,૧૦]

૧.૨ આર્થિક નીતિઓમાં વ્યાપકપણે કરવેરા, ખર્ચ અને ફાળવણી પરની નીતિઓનો સમાવેશ થાય છે.રાજ્ય અને તેની એજન્સીઓ ઘણીવાર આર્થિક રીતે શક્ય નિર્ણયો લેવાનો પ્રયાસ કરે છે.રાજ્યની દરેક નીતિના અમલીકરણમાં ખર્ચ સામેલ છે.માત્ર એટલા માટે કે નીતિમાં ભંડોળના ખર્ચનો સમાવેશ થાય છે, તેને આર્થિક નીતિ ન કહી શકાય.નીતિની પ્રકૃતિને ઓળખવા માટે નીતિની મુખ્ય વિશેષતા અને લક્ષિત ક્ષેત્ર નક્કી કરવાની જરૂર છે.વિવાદિત લોન માફી યોજના, સારમાં, રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતોને અનુસરીને એક સામાજિક નીતિ છે, જે સ્થિતિ, આવક અને સુવિધાઓમાં અસમાનતાને દૂર કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે રજૂ કરવામાં આવી છે.[પરિચ્છેદ ૧૨]

૧.૩ લોન માફી યોજના પણ રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતોને અનુસરીને છે.આ યોજનાને કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન ગણાવી શકાતી નથી કારણ કે તે બોજ

લાદતી નથી પરંતુ લાભ આપે છે.[પરિચ્છેદ ૧૩]

સુબ્રમણ્યમ બાલાજી વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય (૨૦૧૩) ૯ એસસીસી

૬૫૯:[૨૦૧૩] ૧૩ એસસીઆર ૬૬૮-તેના પર આધાર રાખ્યો હતો.

૧.૪ બંધારણની કલમ ૧૪માં સમાનતા સંહિતા ઔપચારિક નહીં પણ મૂળ સમાનતા સૂચવે છે.હવે તે એક નિશ્ચિત સ્થિતિ છે કે વર્ગીકરણ ભેદભાવપૂર્ણ અને કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતું નથી.કલમ ૧૪ માત્ર વર્ગ કાયદાને પ્રતિબંધિત કરે છે અને વાજબી વર્ગીકરણને નહીં.વર્ગીકરણ વાજબી હોય છે, જ્યારે તે બુદ્ધિગમ્ય તફાવત પર આધારિત હોય છે જે વ્યક્તિઓ અથવા જૂથની વસ્તુઓને જૂથમાંથી બાકાત રાખવામાં આવેલી વસ્તુઓથી અલગ પાડે છે; અને તફાવતનો કાયદા દ્વારા પ્રાપ્ત કરવા માટેના હેતુ સાથે તર્કસંગત સંબંધ હોવો આવશ્યક છે.સમાવિષ્ટ વર્ગને અલગ પાડવા માટે કેટલાક માપદંડ હોવા જોઈએ અને અન્યને જૂથમાંથી બાકાત રાખવા જોઈએ.ચોજનામાં વર્ગીકરણ માટે ઉપયોગમાં લેવાતો તફાવત એ દરેક વ્યક્તિ દ્વારા જમીન માલિકીની કુલ હદ છે.તેથી, ચોજનાના હેતુ માટે વર્ગની રચના કરવા માટે એક માપદંડનો ઉપયોગ થાય છે.[પરિચ્છેદ ૧૪,૧૫]

સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ. બી. વિ. અનવર અલી સરકાર [૧૯૫૨] એસ. સી.

આર. ૨૮૪-પર આધાર રાખ્યો હતો.

૧.૫ આ ચોજનાની રચના માટે તમિલનાડુ રાજ્યને જે કારણોથી માર્ગદર્શન મળ્યું હોય તેવું લાગે છે તે બે ગણા છે:નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને તેમની પાસે

મર્યાદિત ટેકનોલોજી અને મૂડી હોવાને કારણે અનિયમિત આબોહવાની સ્થિતિને કારણે વધુ નુકસાન થયું છે અને રાજ્ય લઘુતમ ભંડોળ સાથે મહત્તમ લાભ આપવા માંગે છે.રાજ્યએ રજૂઆત કરી હતી કે આ યોજનાનો લાભ માત્ર સીમાંત અને નાના ખેડૂતોને જ આપવામાં આવે તો લઘુતમ રોકાણ માટે મહત્તમ ઉપયોગિતા મળે છે.જોકે, રાજ્ય દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલી યોજનાનો આ ઉદ્દેશ ન હોઈ શકે.દરેક યોજના જેમાં નાણાકીય અથવા સામગ્રીની વહેંચણીનો સમાવેશ થાય છે તેનો હેતુ લઘુતમ ખર્ચ સાથે મહત્તમ લાભ પ્રદાન કરવાનો છે.આમ દરેક યોજનાને માર્ગદર્શન આપતા રાજકોષીય ઉદ્દેશ પર વર્ગીકરણની ચકાસણી કરી શકાતી નથી.[પરિચ્છેદ ૧૭,૧૮]

૧.૬ તે ન્યાયિક રીતે માન્ય છે કે વિધાનસભા નુકસાનની માત્રાને ઓળખવા માટે સ્વતંત્ર છે અને તેના પ્રતિબંધો અથવા લાભોને તે કિસ્સાઓમાં મર્યાદિત કરી શકે છે જ્યાં જરૂરિયાત સ્પષ્ટ છે.આ અદાલત એ સ્વીકારી શકતી નથી કે મોટાભાગની વસ્તીની સામાન્ય સર્વસંમતિના આધારે નુકસાનની માત્રાને માન્યતા આપી શકાય.કાયદો અથવા સરકારની યોજનાનું પરીક્ષણ બહુમતીવાદી નૈતિકતાના આધારે ન થઈ શકે, પરંતુ માત્ર બંધારણીય નૈતિકતા પર થઈ શકે છે.જો કે, રાજ્ય દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાઓને સચોટ સામગ્રી રજૂ કરીને તર્કની કસોટીમાં મૂક્યા વિના સ્વીકારી શકાતા નથી.ઓછા પ્રમાણમાં બોજો અધિકારોના રક્ષણને નોંધપાત્ર રીતે નબળું પાડશે.[પરિચ્છેદ ૨૧]

૧.૭ હકીકત એ છે કે 'અન્ય શ્રેણી' સાથે સંકળાયેલા 'અન્ય શ્રેણી' ના ખેડૂતોની સરખામણીમાં નાના અને સીમાંત ખેડૂતોએ કૃષિ લોનનો લાભ લીધો છે, જે એ વાતની સાબિતી આપે છે કે બાકીના ખેડૂતોની સરખામણીમાં નાના અને સીમાંત ખેડૂતો પાસે નોંધપાત્ર મૂડી ખાધ છે.પાણીની અછત અને પૂરને કારણે પાકના પૂરને કારણે કૃષિ આવકમાં ઘટાડા સાથે એક વિશાળ મૂડી ખાધ નાણાકીય મુશ્કેલીમાં પરિણમી છે.[પરિચ્છેદ ૨૨]

૧.૮ ગ્રામીણ ભારતમાં કૃષિ પરિવારો અને જમીન અને પરિવારોની માલિકીની સ્થિતિનું મૂલ્યાંકન, ૨૦૧૯ કૃષિ પરિવાર દીઠ સરેરાશ માર્સિક આવક પર વ્યાપક ચચા હાથ ધરે છે.અહેવાલ દર્શાવે છે કે ભારતના નાના અને સીમાંત ખેડૂતો અનિવાર્યપણે વેતન મેળવનારા બની ગયા છે.આ અહેવાલમાં દરેક વર્ગના ખેડૂતો દ્વારા લેવામાં આવેલી બાકી લોનની કુલ રકમ પણ સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવી છે.ગણતરી દર્શાવે છે કે ૦.૦૧ હેક્ટરથી ઓછી જમીન ધરાવતા પરિવારો બિન-કૃષિ હેતુ માટે કૃષિ લોનનો ૯૩.૧% ઉપયોગ કરે છે.તેનાથી એકદમ વિપરીત, ૧૦ હેક્ટર જમીન ધરાવતું કુટુંબ માત્ર ૧૭.૧ ટકા કૃષિ લોનનો ઉપયોગ બિન-કૃષિ હેતુઓ માટે કરે છે.આ ગરીબીને દર્શાવે છે જે નાના અને સીમાંત ખેડૂતોના વર્ગને ઘેરી લે છે.[પરિચ્છેદ ૨૩,૨૪]

૧.૯ વિવાદિત યોજનાનો અમલ માત્ર નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને જ બે કારણોસર વાજબી છે:દુષ્કાળ અને પૂર જેવી આબોહવા કટોકટી મૂડી અને

તકનીકીની ગેરહાજરીને કારણે મોટી જમીનની સરખામણીમાં નાની જમીનને મોટા પાયે નુકસાન પહોંચાડે છે અને નાના અને સીમાંત ખેડૂતો સમાજના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગના છે.તેથી, લોન માફી યોજના અસરકારક રીતે ગ્રામીણ વસ્તીના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગને લક્ષ્ય બનાવે છે.આ યોજના સામાજિક અને આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોના ઉત્થાન માટે સકારાત્મક પગલાંનો ઉપયોગ કરીને સમાજમાં નોંધપાત્ર સમાનતા લાવવાના પ્રયાસ સાથે રજૂ કરવામાં આવી છે.અન્ય ખેડૂતોની સરખામણીમાં નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને થતા નુકસાનને કારણે, તે વાજબી છે કે યોજનાનો લાભ માત્ર ચોક્કસ વર્ગને જ આપવામાં આવે કારણ કે નાના અને સીમાંત ખેડૂતો પોતાનામાં એક વર્ગ બનાવે છે.તેથી, જમીન માલિકીની હદ પર આધારિત વર્ગીકરણ મનસ્વી નથી કારણ કે નાના અને સીમાંત ખેડૂતોની અંતર્ગત વંચિત સ્થિતિને કારણે, આબોહવા પરિવર્તન અથવા અન્ય બાહ્ય શક્તિઓની અસર અસમાન છે.[પરિચ્છેદ ૨૫]

૧.૧૦ વર્ગીકરણ અલ્પ-સમાવિષ્ટ છે કે કેમ તે નક્કી કરવું એ અંત સુધીના સાધનોનો સંબંધ નક્કી કરતી વખતે કોર્ટ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી કસોટી સાથે નજીકથી સંબંધિત છે.આ અદાલત કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન થયું છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે ઢિ-આયામી પરીક્ષણને અનુસરે છે.પરીક્ષણ માટે અદાલતને એ નક્કી કરવાની જરૂર છે કે હાંસલ કરવા માંગવામાં આવેલા હેતુ સાથે તર્કસંગત જોડાણ છે કે કેમ.અદાલતોએ બિન-વર્ગીકરણ મનસ્વીતા નક્કી કરવા માટે પ્રમાણસરતાના ધોરણનો ઉપયોગ કર્યો છે, અને વર્ગીકરણ મનસ્વી છે કે નહીં તે

નક્કી કરવા માટે ટૂંક ટેસ્ટનો ઉપયોગ કર્યો છે.[પરિચ્છેદ ૨૮]

૧.૧૧ જ્યારે બિન-વર્ગીકરણ મનસ્વીપણાનું પરીક્ષણ પ્રમાણસરતા પરીક્ષણના આધારે કરવામાં આવે છે, જ્યાં સાધન વસ્તુના પ્રમાણસર હોવું જરૂરી છે, વર્ગીકરણ મનસ્વીપણાનું પરીક્ષણ તર્કસંગત સાંઠગાંઠ પરીક્ષણ પર કરવામાં આવે છે, જ્યાં સાધન વસ્તુ સાથે 'જોડાણ' શેર કરે તો તે પૂરતું છે. પરીક્ષણ હેઠળ પુરાવાની માત્રા આ અદાલતના ચુકાદાને અસર કરશે કે શું કાયદો ઓછો-સમાવિષ્ટ છે કે વધુ-સમાવિષ્ટ છે. એક કાયદો 'અન્ડર-ઇન્ફલુએન્સ' છે જો તે સમસ્યાનો ભાગ હોય તેવા તમામ પરિબલોને નિયમન કરવામાં નિષ્ફળ જાય. તે 'અતિ-સમાવિષ્ટ' છે જો તે એવા અભિનેતાઓનું નિયમન કરે છે કે જેઓ સમસ્યાનો ભાગ નથી કે જેને કાયદો સંબોધવા માંગે છે. ઓછી સર્વસમાવેશકતા અને વધુ પડતી સર્વસમાવેશકતાનું નિર્ધારણ અને તેના માટે આદરની માત્રા પરીક્ષણના સંબંધ ('તર્કસંગત જોડાણ' અથવા 'પ્રમાણસર') પર આધારિત છે. [પરિચ્છેદ ૩૧]

૧.૧૨ નેક્સસ પરીક્ષણ, પ્રમાણસરતા પરીક્ષણથી વિપરીત, માધ્યમોને સંકુચિત કરવા અથવા ઉદ્દેશ પ્રાપ્ત કરવા માટે શ્રેષ્ઠ માધ્યમો શોધવા માટે તૈયાર કરવામાં આવતું નથી. જો સાધન વસ્તુ સાથે 'તર્કસંગત જોડાણ' ધરાવે તો તે પૂરતું છે. તેથી, અદાલતો એવા કેસોને વધુ માન આપે છે જ્યાં તર્કસંગત સાંઠગાંઠ પરીક્ષણ લાગુ કરવામાં આવે છે. વર્ગીકરણને વધુ પ્રમાણમાં આદર દર્શાવવામાં

આવ્યો છે કારણ કે વિધાનસભા મૂળ સમાનતાના સિદ્ધાંતને આગળ વધારવા માટે નુકસાનની માત્રાના આધારે વર્ગીકરણ કરી શકે છે, અને આવા વર્ગીકરણ માટે ગાણિતિક ચોકસાઈની જરૂર નથી.ભારતીય અદાલતો વર્ગીકરણની જોગવાઈઓ માટે પ્રમાણસરતાનું ધોરણ લાગુ કરતી નથી.વિવાદિત યોજનામાં વર્ગીકરણ ન તો કલમ ૧૫ના આધારો પર આધારિત છે અને ન તો કોઈ વ્યક્તિના 'જન્મજાત અને મુખ્ય લક્ષણ' પર આધારિત હોવાથી, તેને ઓછી સર્વસમાવેશકતા અને વધુ પડતી સર્વસમાવેશકતાના કથિત આધારો પર નકારી શકાય નહીં.[પરિચ્છેદ ૩૨]

૧.૧૩ આ મુદ્દાની યોજના તમિલનાડુમાં સત્તામાં રહેલા તે સમયના પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલા ચૂંટણી વચનના પાલનમાં રજૂ કરવામાં આવી હતી.ઉચ્ચ અદાલતનો મત હોય તેવું લાગે છે કે આ યોજના ચૂંટણી વચનના પાલનમાં હોવાથી, તે બંધારણીય રીતે શંકાસ્પદ છે.આ મત એવી ધારણા પર કરવામાં આવ્યો હતો કે ચૂંટણીનું વચન આપવામાં આવ્યું તે પહેલાં કોઈ અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો ન હોવો જોઈએ.તે સ્થાયી કાયદો છે કે કોઈ યોજનાને બંધારણીય રીતે શંકાસ્પદ ન ગણી શકાય કારણ કે તે માત્ર ચૂંટણી વચન પર આધારિત હતી.કોઈ યોજનાને બંધારણની રૂપરેખા હેઠળ જ શંકાસ્પદ ઠેરવી શકાય છે, પછી ભલે તે યોજનાનો હેતુ ગમે તે હોય.તમિલનાડુ રાજ્ય દ્વારા પ્રસ્તાવિત આ યોજના બંધારણીય પડકાર સામે એકત્ર થઈને પસાર થાય છે.ઉચ્ચ અદાલતે અન્યથા ઠરાવવામાં ભૂલ કરી હતી.કાર્યવાહીની પેન્ડન્સી

દરમિયાન રાજ્યએ પરિસ્થિતિની આકારણીના આધારે વ્યાપક કવરેજ આપ્યું છે.હાઈકોર્ટના ચુકાદાને રદ કરવામાં આવે છે.[પરિચ્છેદ ૩૩,૩૪]

સુબ્રમણ્યમ બાલાજી વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય (૨૦૧૩) ૯ એસસીસી ૬૫૯:[૨૦૧૩] ૧૩ એસસીઆર ૬૬૮-પર આધાર રાખ્યો હતો.

યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. દિનેશ એન્જિનિયરિંગ કોર્પોરેશન (૨૦૦૧) ૮ એસસીસી ૪૯૧; ઓમ કુમાર વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૦૨) ૨ એસસીસી ૩૮૬; આસિફ હમ્મદ વિ. જમ્મુ અને કાશ્મીર રાજ્ય (૧૯૮૯) ૨ સપ્લિમેન્ટ.એસસીસી ૩૬૪:[૧૯૮૯] ૩ એસસીઆર ૧૯; સીતારામ સુગર કંપની લિમિટેડ વિ.ભારત સંઘ (૧૯૯૦) ૩ એસ. સી. સી. ૨૨૩:[૧૯૯૦] ૧ એસસીઆર ૯૦૯; ખોડે ડિસ્ટિલરીઝ લિમિટેડ વિ.કર્ણાટક રાજ્ય (૧૯૯૬) ૧૦ SCC ૩૦૪:[૧૯૯૫] ૬ પૂરક.એસસીઆર ૭૫૯; બાલ્કો એમ્પ્લોઈઝ યુનિયન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૦૨) ૨ એસસીસી ૩૩૩:[૨૦૦૧] ૫ પૂરક.એસસીઆર ૫૧૧; ઓરિસ્સા રાજ્ય વિરુદ્ધ ગોપીનાથ દાસ (૨૦૦૫) ૧૩ એસસીસી ૪૯૫:[૨૦૦૫] ૫ પૂરક.એસસીઆર ૬૯૯; આર. કે. ગર્ગ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૧૯૮૧) ૪ એસસીસી ૬૭૫:[૧૯૮૨] ૧ એસ. સી. આર. ૯૪૭; નવતેજ સિંહ જોહર વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૨૦૧૮) ૧૦ એસ. સી. સી. ૧:[૨૦૧૮] ૭ એસ. સી. આર. ૩૭૯; રામ કૃષ્ણ ડાલમિયા વિરુદ્ધ એસ. આર. તેંડુલકર એ. આઈ. આર. ૧૯૫૮ એસ.

સી. ૫૩૮:[૧૯૫૯] એસસીઆર ૨૭૯; મોહમ્મદ.હનીફ કુરેશી વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય AIR ૧૯૫૮ SC ૭૩૧:[૧૯૫૯] એસસીઆર ૬૨૯; બિનોય વિશ્વમ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૨૦૧૭) ૭ એસસીસી ૫૯: [૨૦૧૭] ૭ એસ. સી. આર. ૧; મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ ઇન્ડિયન હોટેલ એન્ડ રેસ્ટોરન્ટ એસોસિએશન (૨૦૧૩) ૮ એસ. સી. સી. ૫૧૯:[૨૦૧૩] ૭ એસસીઆર ૬૫૪; ગુજરાત રાજ્ય વિ. અંબિકા મિલ્સ (૧૯૭૪) ૪ એસસીસી ૬૫૬:[૧૯૭૪] ૩ SCR ૭૬૦; NP બશીર વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય [૨૦૦૪] ૨ SCR ૨૨૪; EP રોયપ્પા વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય (૧૯૭૪) ૪ SCC ૩:[૧૯૭૪] ૨ એસ. સી. આર. ૩૨૮; મોડર્ન ડેન્ટલ કોલેજ એન્ડ રિસર્ચ સેન્ટર વિ. સ્ટેટ ઓફ એમપી (૨૦૧૬) ૭ એસ. સી. સી. ૩૫૩:[૨૦૧૬] ૩ એસસીઆર ૫૭૯; સુબ્રમણ્યમ સ્વામી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૨૦૧૬) ૭ એસસીસી ૨૨૧:[૨૦૧૬] ૩ એસસીઆર ૮૬૫; જસ્ટિસ પુટ્ટાસ્વામી (૯૪) વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૨૦૧૭) ૧૦ એસસીસી ૧:[૨૦૧૭] ૧૦ એસસીઆર ૫૬૯; પુટ્ટાસ્વામી (નિવૃત્ત) વિરુદ્ધ ભારત સંઘ (૨૦૧૯) ૧ એસસીસી ૧:[૨૦૧૯] ૮ એસસીઆર ૧; અનુજ ગર્ગ વિ. હોટેલ એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૦૮) ૩ એસસીસી ૧:[૨૦૦૭] ૧૨ એસસીઆર ૯૯૧-નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

મિઝોરી, કે એન્ડ ટી આર. એલ. વી. મે ૧૯૪ યુ. એસ. ૨૬૭,૨૬૯-

નો ઉલ્લેખ.

અપર્ણા ચંદ્ર, 'ભારતમાં પ્રમાણસરતા:એ બ્રિજ ટુ નોવેર '(૨૦૨૦)
ઓક્સફર્ડ હ્યુમન રાઈટ્સ જર્નલ; તરુણભાઈ જૈતાન,' ઇક્વાલિટી:સુજીત
ચૌધરી, માધવ ખોસલા, પ્રતાપ ભાનુ મહેતા (આવૃત્તિઓ), ધ
ઓક્સફર્ડ હેન્ડબુક ઓફ ધ ઇન્ડિયન કોન્સ્ટિટ્યુશન (ઓક્સફર્ડ
યુનિવર્સિટી પ્રેસ ૨૦૧૬) માં કલમ ૧૪ હેઠળ કાયદાકીય સમીક્ષા-નો
ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

પારિજાત ઘોષ, ખેડૂતોનું વિરોધ:શા માટે નાના અને સીમાંત ખેડૂતો કૃષિ
કાયદાઓનો વિરોધ કરી રહ્યા છે?(ડિસેમ્બર
૧૧,૨૦૨૦)://એન.ગેઓન જોડાણ.કોમ /

ખેડૂતો-વિરોધ-શા માટે-નાના-અને-સીમાંત -

ખેડૂતો-વિરોધ-ફરી-ખેતી-વિરોધી-હકીકતો/; HTTP://

વેબ સાઈટ.મોસ્પી.જીઓવી.ઇન/દસ્તાવેજો/૨૧૩૯૦૪/૩૦૧૫૬૩
/

૫૮૭ m ૧૬૩૧૨૬૭૦૪૦૯૫૭ નો અહેવાલ

આપો.પીડીએફ/૩૭૯૩૬૫૦૯-૮સીએફ૧

૭૮૭૨- ae ૯૦-૫૧૪૭૦ c ૮ d ૨૧૧ c-નો સંદર્ભ છે.

કેસ કાયદો સંદર્ભ

૧	(૨૦૦૧) ૮ એસસીસી ૪૯૧	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨
૨	(૨૦૦૨) ૨ એસસીસી ૩૮૬	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨
૩	[૧૯૮૯] ૩ એસસીઆર ૧૯	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૧૦
૪	[૧૯૯૦] ૧ એસસીઆર ૯૦૯	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૧૦
૫	[૧૯૯૫] ૬ પૂરક.એસસીઆર ૭૫૯	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૧૦
૬	[૨૦૦૧] ૫ પૂરક.એસસીઆર ૫૧૧	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૧૦
૭	[૨૦૦૫] ૫ પૂરક.એસસીઆર ૬૯૯	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૧૦
૮	[૧૯૮૨] ૧ એસસીઆર ૯૪૭	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પેરા ૧૦
૯	[૨૦૧૩] ૧૩ એસસીઆર ૬૬૮	તેના પર ભરોસો	પરિચ્છેદ ૧૩, ૩૩
૧૦	[૧૯૫૨] એસસીઆર ૨૮૪	તેના પર ભરોસો	પરિચ્છેદ ૧૪, ૧૫
૧૧	[૨૦૧૮] ૭ એસસીઆર ૩૭૯	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૦
૧૨	[૧૯૫૯] એસસીઆર ૨૭૯	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૧
૧૩	[૧૯૫૯] એસસીઆર ૬૨૯	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૧
૧૪	[૨૦૧૭] ૭ એસસીઆર ૧	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૧
૧૫	[૨૦૧૩] ૭ એસસીઆર ૬૫૪	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૧
૧૬	[૧૯૭૪] ૩ એસસીઆર ૭૬૦	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૬
૧૭	[૨૦૦૪] ૨ એસસીઆર ૨૨૪	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૭

૧૮	[૧૯૭૪] ૨ એસસીઆર-૩૪૮	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૮
૧૯	[૨૦૧૬] ૩ એસસીઆર ૫૭૯	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૮
૨૦	[૨૦૧૬] ૩ એસસીઆર ૮૬૫	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૮
૨૧	[૨૦૧૭] ૧૦ એસસીઆર ૫૬	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૮
૨૨	[૨૦૧૮] ૮ એસસીઆર ૧	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૮
૨૩	[૨૦૦૭] ૧૨ એસસીઆર ૯૯	નો ઉલ્લેખ કર્યો છે	પરિચ્છેદ ૨૮

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસડીક્શન:૨૦૨૧ની સિવિલ અપીલ નંબર ૬૭૬૪.

૨૦૧૬ના ડબ્લ્યુ. પી. (એમ. ડી.) નંબર ૧૮૧૧૯માં મદ્રાસ ખાતેની ઉચ્ચ ન્યાયાલયની મદુરાઈ બેન્ચના <આઈ. ડી. ૧> ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

જયદીપ ગુપ્તા, સિનિયર એડ., ડી. કુમારન, શેખ ફખરુદ્દીન કાલિયા, એડ.અરજદારો માટે.

કે. એમ. નટરાજ, એ. એસ. જી., સુશ્રી સોનિયા માથુર, સિનિયર એડ., રાજન કે. ચૌરસિયા, શરત નામ્બિયાર, કે. એલ. ઝાંઝણી, સુશ્રી સૌદામિની શર્મા, અરવિંદ કુમાર શર્મા, એન. રાજારમન, એડ.પ્રતિવાદી માટે.

કોર્ટનો ચુકાદો આના દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો

ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ, ન્યાયમૂર્તિ.

૧. મદુરાઈ બેન્ક ખાતે મદ્રાસ હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્કે જી. ઓ. સુશ્રી નંબર ૫૦ને રદ કરવા માટે બંધારણની કલમ ૨૨૬ હેઠળ પ્રતિવાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિટ અરજીને મંજૂરી આપી હતી, જેમાં નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને લોન માફી આપવામાં આવી હતી. ઉચ્ચ અદાલતે માત્ર નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને લોન માફીની મંજૂરીને મનસ્વી ગણાવી હતી અને અપીલકર્તાને જમીન માલિકીની હદને ધ્યાનમાં લીધા વિના તમામ ખેડૂતોને સમાન લાભ આપવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૨. તમિલનાડુ સરકારે ૧૩ મે ૨૦૧૬ના રોજ જી. ઓ. સુશ્રી નંબર ૫૦ ("ચોજના") બહાર પાડી હતી, જેમાં બાકી પાક લોન, મધ્યમ ગાળાની (કૃષિ) લોન અને નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને આપવામાં આવેલી લાંબા ગાળાની (કૃષિ ક્ષેત્રની) લોન માફ કરવામાં આવી હતી. ૨૮ જૂન ૨૦૧૬ના રોજ જી. ઓ. સુશ્રી નંબર ૫૮ જારી કરવામાં આવી હતી, જે જી. ઓ. સુશ્રી નંબર ૫૦ના અમલીકરણ માટે માર્ગદર્શિકા પૂરી પાડે છે. માર્ગદર્શિકામાં જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે ખેડૂતોને નાના અને સીમાંત તરીકે વર્ગીકૃત કરવા માટે, કૃષિ લોનની મંજૂરી સમયે જમીન માલિકી રજિસ્ટર અને લોન રજિસ્ટરમાં ઉલ્લેખિત જમીન માલિકીની હદને ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે. 'નાના ખેડૂત' અને 'સીમાંત ખેડૂત' ની વ્યાખ્યા માટે, તે જોગવાઈ કરે છે કે 'નાના ખેડૂત' નો અર્થ એ છે કે જેની પાસે ૨.૫ એકરથી ૫ એકર જમીન છે અને 'સીમાંત ખેડૂત' નો અર્થ એ છે કે જેની પાસે ૨.૫ એકર સુધી જમીન છે. ત્યારબાદ, ૧ જુલાઈ, ૨૦૧૬ના રોજ સહકારી મંડળીઓના

નિયામક દ્વારા એક પરિપત્ર બહાર પાડવામાં આવ્યો હતો, જેમાં યોજનાના અમલીકરણ માટે વધુ માર્ગદર્શિકા આપવામાં આવી હતી.

૩. પ્રતિવાદીએ બંધારણની કલમ ૧૪ના ઉલ્લંઘન માટે આ યોજનાને ગેરબંધારણીય ગણાવીને પડકાર ફેંક્યો હતો અને જમીન માલિકીની હદને ધ્યાનમાં લીધા વિના તમામ ખેડૂતો માટે લોન માફી પ્રદાન કરવા માટે નિર્દેશની માંગ કરી હતી. ઉચ્ચ અદાલતે રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપી હતી કે જમીન માફી યોજનામાંથી 'અન્ય ખેડૂતો' - જેમની પાસે ૫ એકરથી વધુ જમીન છે - તેમને બાકાત રાખવા એ ભેદભાવપૂર્ણ અને કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન છે. તેમણે નિર્દેશ આપ્યો કે આ યોજનાનો વિસ્તાર ૫ એકરથી વધુ જમીન ધરાવતા ખેડૂતો સહિત તમામ ખેડૂતો સુધી કરવામાં આવે. આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે ઉચ્ચ અદાલતને નીચેના કારણોથી મદદ મળી હતી:

(i) અદાલતે એ નક્કી કરવા માટે નીતિના ક્ષેત્રમાં ન્યાયિક સમીક્ષાનો ઉપયોગ કરી શકે છે કે શું તે ભારત સંઘ વિરુદ્ધ દિનેશ એન્જિનિયરિંગ કોર્પોરેશન, ઓમ કુમાર વિરુદ્ધ ભારત સંઘમાં આ અદાલત દ્વારા નક્કી કરાયેલ બંધારણની કલમ ૧૪ની જરૂરિયાતોને અનુરૂપ છે કે કેમ;

((૨) અખિલ ભારતીય અન્ના દ્રવિડ મુનેત્ર કઝગમ ("એ. આઈ. એ. ડી. એમ. કે".) એ ચૂંટણીમાં વચન આપ્યું હતું કે જો તેઓ સત્તામાં આવશે તો

આ યોજનાનો અમલ કરશે.પ્રતિવાદીઓ દ્વારા દાખલ કરાયેલા કાઉન્ટરમાં, એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે નાના અને સીમાંત ખેડૂતો પોતાનામાં એક વર્ગ બનાવે છે કારણ કે તેમને તેમની ઓછી આવક અને સંસાધનોને કારણે વધુ સહાયની જરૂર છે.ફાઇલમાં આ તર્કનો કોઈ સંકેત નથી.એ. આઈ. એ. ડી. એમ. કે. એ આવા વર્ગીકરણની બાંધધરી આપતા સંબંધિત પરિબલોને ધ્યાનમાં લીધા વિના, ચૂંટણીના વચનને અનુસરીને સત્તામાં આવ્યા પછી આ યોજના રજૂ કરી હતી;

((૩) આ યોજનાનો ઉદ્દેશ મહત્તમ સંખ્યામાં લાભાર્થીઓને આવરી લેવાનો છે અને ઓછામાં ઓછા ભંડોળના ખર્ચને આવરી લેવાનો છે એવી રાજ્યની દલીલ સ્વીકારી શકાતી નથી.જ્યારે સરકારનો એકંદર ઉદ્દેશ ખેડૂતોની પીડાને દૂર કરવાનો હોય છે, ત્યારે માલિકીની હદ પર આધારિત વર્ગીકરણ સમજી શકાય તેવું નથી.

(૪) જે ખેડૂતો કૃષિ લોન માટે અરજી કરે છે તેમણે તેમની તમામ જમીન માલિકી જાહેર કરવાની જરૂર નથી.જો કોઈ ખેડૂત માત્ર જમીનની કુલ હદનો ઉલ્લેખ કરે કે જેના માટે લોન માંગવામાં આવી છે, તો તે લોન મેળવવા માટે પૂરતું હશે.તેવી જ રીતે, જો કોઈ ખેડૂત પાસે એકથી વધુ ગામમાં જમીન હોય, તો લોન અરજીમાં માત્ર તે જમીનનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે જે ચોક્કસ બેંકના અધિકારક્ષેત્રમાં આવે છે.તેથી, ખેડૂતોને

'સીમાંત ખેડૂતો' અને 'નાના ખેડૂતો' તરીકે વર્ગીકૃત કરવા માટે કૃષિ લોનની મંજૂરી સમયે 'જમીન માલિકી રજિસ્ટર' માં ઉલ્લેખિત કુલ જમીન માલિકી પર નિર્ભરતા અતાર્કિક છે; અને

(v) વર્ગીકરણની અતાર્કિક પદ્ધતિ વધુ પડતી સર્વસમાવેશકતા અને ઓછી સર્વસમાવેશકતા તરફ દોરી જાય છે.

જ. આ અદાલત દ્વારા ૩ જુલાઈ ૨૦૧૭ના રોજ નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી અને હાઈકોર્ટના ચુકાદા પર સ્ટે મૂકવામાં આવ્યો હતો. ૧૮ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૮ના રોજ એક આદેશ દ્વારા, ન્યાયમૂર્તિ આર. ભાનુમતી અને એ. એસ. બોપન્નાની બનેલી બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે અવલોકન કર્યું હતું કે તમિલનાડુ સરકાર અન્ય શ્રેણીના ખેડૂતોને અન્ય કોઈપણ 'મર્યાદિત લાભો' આપવા માટે તૈયાર છે.

ખ. ઉપરોક્ત નિર્દેશોને અનુસરીને, તમિલનાડુ રાજ્યએ ૮ ફેબ્રુઆરી ૨૦૨૧ના રોજ રેકૉર્ડ જીઓ (એમએસ) ૧૫ અને ૧૬ રજૂ કર્યા છે, જેના દ્વારા સરકારે ૩. ૩૧ જાન્યુઆરી, ૨૦૨૧ના રોજ ખેડૂતો દ્વારા સહકારી બેંકોમાંથી ૧૨ હજાર કરોડ રૂપિયાની બાકી રકમનો લાભ લેવામાં આવ્યો હતો.

ક. અપીલકર્તાએ નીચેની રજૂઆતો કરી છે:

((i) કોર્ટ સરકારની નીતિમાં ત્યારે જ દખલ કરી શકે છે જ્યારે કાર્યવાહી ગેરબંધારણીય હોય અથવા વૈધાનિક જોગવાઈઓની વિરુદ્ધ હોય.

((૨) રાજ્યની નાણાકીય ક્ષમતાનો અભ્યાસ કર્યા પછી આ યોજના ઘડવામાં આવી હતી.

((૩) માત્ર નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને જ લોન માફી આપવામાં એક સમજૂ શકાય તેવો તફાવત છે કારણ કે તેઓ સૌથી વધુ અસરગ્રસ્ત વર્ગ છે; અને

((૪) સરકારની અંતર્ગત નીતિ ભંડોળના કાર્યક્ષમ ઉપયોગ સાથે લાભાર્થીઓને મહત્તમ કરવાની છે.જો મોટી જમીન ધરાવતા ખેડૂતોને નુકસાન થયું હોય તો પણ આ યોજનાનો વિસ્તાર માત્ર નાના અને સીમાંત ખેડૂતો સુધી કરવાનો રાજ્યનો રાજકોષીય નીતિગત નિર્ણય છે.

૭. પ્રતિવાદીઓએ નીચેની રજૂઆતો કરી છે:

(i) જે ખેડૂતો પાસે પાંચ એકરથી વધુ જમીન છે તેઓ દેશના જીડીપી અને ખાદ્ય સુરક્ષામાં વધુ યોગદાન આપે છે.નાના અને સીમાંત ખેડૂતો ખાદ્ય સુરક્ષામાં સુધારો કરવામાં યોગદાન આપતા નથી કારણ કે તેમનું

ઉત્પાદનનું પ્રમાણ ન્યૂનતમ છે.

((૨) જો નીતિ મનસ્વી હોય તો અદાલત નીતિગત નિર્ણયમાં દખલ કરી શકે છે; અને

(૩) રાજ્ય એ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યું છે કે નાના અને સીમાંત ખેડૂતો પોતે એક વર્ગ છે, ખાસ કરીને કારણ કે મોટી જમીન ધરાવતા ખેડૂતો વધુ ફાળો આપે છે અને તેમને વધુ નુકસાન થયું છે.

૮. ત્રણ મુદ્દા વિચારણા માટે આવે છે.તેઓ આ પ્રમાણે છે:

(i) શું અદાલત ન્યાયિક સમીક્ષાની તેની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે કારણ કે આ યોજના સરકારનો નીતિગત નિર્ણય છે;

((૨) શું આ યોજનાનું વિસ્તરણ માત્ર 'નાના ખેડૂતો' અને 'સીમાંત ખેડૂતો' માટે જ છે કે કેમ તે મનસ્વી છે અને ભારતીય બંધારણની કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે; અને

(૩) શું યોજના ઓછી સમાવેશી અને વધુ સમાવેશી છે.

૯. તમિલનાડુ રાજ્યએ પ્રારંભિક દલીલ કરી છે કે કોર્ટ આ યોજનાની સમીક્ષા કરી શકતી નથી કારણ કે તે રાજ્યનો રાજકોષીય નીતિનો નિર્ણય છે.આપણે કલમ ૧૪ પર દલીલો સાથે આગળ વધીએ તે પહેલાં, તે જરૂરી છે કે આપણે નીતિની ન્યાયિક સમીક્ષાની મર્યાદા અને હદને લગતા આ અદાલત દ્વારા નીચે આપેલા કાયદાની ચર્ચા કરીએ.આ મુદ્દાની તપાસ 'નીતિ' શબ્દસમૂહના અર્થના પ્રાથમિક પ્રશ્નથી શરૂ થવી જોઈએ.નીતિ એ તર્ક અને ઉદ્દેશ છે જે સત્તાના નિર્ણયને માર્ગદર્શન આપે છે, જે આપણા કિસ્સામાં તમિલનાડુ રાજ્ય છે.કાયદાઓ, સૂચનાઓ, વટહુકમો અથવા સરકારી આદેશો એ રાજ્યની નીતિના અમલીકરણ માટેનું સાધન છે.તેથી, કાયદાની પાછળની નીતિના સંદર્ભ વિના કાયદાની સંપૂર્ણ પ્રશંસા કરવી શક્ય નથી.ભારતીય બંધારણની કલમ ૧૪ સાથે કાયદાની માન્યતા નક્કી કરવા માટે ન્યાયિક રીતે વિકસાવવામાં આવેલી ઢિ-આચારી કસોટી, કાયદાના ઉદ્દેશ્યનો ઉલ્લેખ કરે છે કારણ કે કાયદાની પાછળની 'નીતિ' ક્યારેય ન્યાયિક ધ્યાનથી સંપૂર્ણપણે અલગ નથી થતી.

૧૦. જો કે, તે સ્થાયી કાયદો છે કે કોર્ટ નીતિની સ્થિરતા અને ડહાપણમાં દખલ કરી શકતી નથી.મૂળભૂત અધિકારો અને બંધારણની અન્ય જોગવાઈઓના પાલનના મર્યાદિત આધારો પર નીતિ ન્યાયિક સમીક્ષાને આધિન છે.[^{૧૧}] એવું પણ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે અદાલતો નાગરિક અને રાજકીય અધિકારોની અન્ય બાબતોની તુલનામાં આર્થિક નીતિને લગતી બાબતોમાં વધુ આદર દર્શાવશે.આર. કે. ગર્ગ વિરુદ્ધ ભારત સંઘ [૨] માં, આ અદાલતે વિશેષ વાહક

બોન્ડ (મુક્તિ અને મુક્તિ) અધિનિયમ, ૧૯૮૧ની બંધારણીય માન્યતા પર નિર્ણય લીધો હતો.કાયદાને પડકાર એ મુખ્ય આધાર પર હતો કે તે ભારતીય બંધારણની કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.પડકારને નકારી કાઢતાં બંધારણીય ખંડપીઠે અવલોકન કર્યું હતું કે આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ સાથે સંબંધિત કાયદાઓને વાણી સ્વાતંત્ર્ય જેવા નાગરિક અધિકારો સાથે સંબંધિત કાયદાઓની સરખામણીમાં વધુ અક્ષાંશ અને આદર સાથે જોવા જોઈએ:

“૮. સમાન મહત્વનો બીજો નિયમ એ છે કે આર્થિક પ્રવૃત્તિઓને લગતા કાયદાઓને વાણી સ્વાતંત્ર્ય, ધર્મ વગેરે જેવા નાગરિક અધિકારોને સ્પર્શતા કાયદાઓ કરતાં વધુ અક્ષાંશ સાથે જોવું જોઈએ. હોમ્સ, જે. કરતાં કોઈ ઓછી વ્યક્તિ દ્વારા એવું કહેવામાં આવ્યું છે કે વિધાનસભાને સાંધામાં થોડી રમત રમવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ, કારણ કે તેને જટિલ સમસ્યાઓનો સામનો કરવો પડે છે જે કોઈ પણ સિદ્ધાંત અથવા સ્ટ્રેઈટ-જેકેટ ફોર્મ્યુલા દ્વારા ઉકેલ સ્વીકારતી નથી અને આ ખાસ કરીને આર્થિક બાબતો સાથે સંકળાયેલા કાયદાના કિસ્સામાં સાચું છે, જ્યાં, ઉકેલવા માટે જરૂરી સમસ્યાઓની પ્રકૃતિને ધ્યાનમાં રાખીને, સાંધામાં વધુ રમતને વિધાનસભાને મંજૂરી આપવી પડશે.મૂળભૂત માનવ અધિકારો સામેલ હોય તેવા અન્ય ક્ષેત્રોની સરખામણીમાં આર્થિક નિયમનના ક્ષેત્રમાં કાયદાકીય ચુકાદાને ન્યાયિક સન્માન આપવા માટે અદાલતે વધુ વલણ અનુભવવું જોઈએ.હવે અહીં આ ચેતવણી મોરે વિ. ડૌડ [૩૫૧ યુ. એસ.

૪૫૭] કરતાં વધુ સન્માનપૂર્વક વ્યક્ત કરવામાં આવી છે:૧ એલ એડ ૨ ડી ૧૪૮૫ (૧૯૫૭)] જ્યાં ફેન્કફ્ટર, જે., તેમની અદ્વિતીય શૈલીમાં કહ્યું:“ઉપયોગિતાઓ, કરવેરા અને આર્થિક નિયમનના કેસોમાં, કાયદાકીય ચુકાદાને ન્યાયિક સન્માન ન હોય તો પણ ન્યાયિક આત્મસંયમ માટે સારા કારણો છે.આખરે વિધાનસભાની હકારાત્મક જવાબદારી છે.અદાલતો પાસે માત્ર નાશ કરવાની સત્તા છે, પુનઃનિર્માણ કરવાની નહીં.જ્યારે આને આર્થિક નિયમનની જટિલતા, અનિશ્ચિતતા, ભૂલની જવાબદારી, નિષ્ણાતોનો મૂંઝવણભર્યો સંઘર્ષ અને ઘટનાઓ દ્વારા ન્યાયાધીશોને કેટલી વાર નકારી કાઢવામાં આવ્યા છે તેમાં ઉમેરવામાં આવે છે—ત્યારે સ્વ-મર્યાદાને ન્યાયિક ડહાપણ અને સંસ્થાકીય પ્રતિષ્ઠા અને સ્થિરતાનો માર્ગ તરીકે જોઈ શકાય છે.”

૧૧. પ્રતિવાદીએ બાલ્કો એમ્પ્લોઈઝ યુનિયન વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા [^ ૩] પર નિર્ભરતા મૂકી છે.બંધારણીય ખંડપીઠે ભારત એલ્યુમિનિયમ કંપની લિમિટેડના ૫૧ ટકા શેરનું વિનિવેશ અને હસ્તાંતરણ કરવાના ભારત સંઘના નિર્ણયને પડકાર ફેંક્યો હતો.પડકારને નકારી કાઢતાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે આર્થિક નીતિઓનું ડહાપણ ન્યાયિક સમીક્ષાને આધીન નથી:

“૯૨. લોકશાહીમાં પોતાની નીતિનું પાલન કરવું એ દરેક ચૂંટાયેલી સરકારનો વિશેષાધિકાર છે.ઘણીવાર સરકારમાં પરિવર્તનના પરિણામે

ધ્યાન કેન્દ્રિત થઈ શકે છે અથવા આર્થિક નીતિઓમાં પરિવર્તન આવી શકે છે.કોઈપણ નિહિત હિતો.જ્યાં સુધી નીતિના અમલીકરણમાં કોઈ ગેરકાયદેસરતા કરવામાં ન આવે અથવા તે કાયદાની વિરુદ્ધ અથવા દુર્ભાવનાપૂર્ણ ન હોય, ત્યાં સુધી પરિવર્તન લાવવાનો નિર્ણય અદાલત દ્વારા દખલ કરી શકાતો નથી.

આર્થિક નીતિઓની સમજદારી અને સલાહ સામાન્ય રીતે ન્યાયિક સમીક્ષા માટે જવાબદાર નથી, સિવાય કે તે દર્શાવી શકાય કે નીતિ કોઈપણ વૈધાનિક જોગવાઈ અથવા બંધારણની વિરુદ્ધ છે.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, અદાલતોએ વિવિધ આર્થિક નીતિઓના સંબંધિત ગુણદોષો પર વિચાર કરવો અને સમજદાર કે વધુ સારી નીતિ વિકસાવી શકાય કે કેમ તે વિચારવું એ કામ નથી.નીતિની ચોકસાઈ ચકાસવા માટે યોગ્ય મંચ સંસદ છે, અદાલતો નહીં.અહીં નીતિનું પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું હતું અને લોકસભામાં ૧-૩-૨૦૦૧ પર પ્રસ્તાવને હરાવવામાં આવ્યો હતો.”

૧૨. આર્થિક નીતિઓમાં વ્યાપકપણે કરવેરા, ખર્ચ અને ફાળવણી પરની નીતિઓનો સમાવેશ થાય છે.રાજ્ય અને તેની એજન્સીઓ ઘણીવાર આર્થિક રીતે શક્ય નિર્ણયો લેવાનો પ્રયાસ કરે છે.રાજ્યની દરેક નીતિના અમલીકરણમાં ખર્ચ સામેલ છે.માત્ર એટલા માટે કે નીતિમાં ભંડોળના ખર્ચનો સમાવેશ થાય છે, તેને આર્થિક નીતિ ન કહી શકાય.નીતિની પ્રકૃતિને ઓળખવા માટે નીતિની મુખ્ય

વિશેષતા અને લક્ષિત ક્ષેત્ર નક્કી કરવાની જરૂર છે.વિવાદિત લોન માફી યોજના, સારમાં, રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતોને અનુસરીને એક સામાજિક નીતિ છે, જે સ્થિતિ, આવક અને સુવિધાઓમાં અસમાનતાને દૂર કરવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે રજૂ કરવામાં આવી છે.

૧૩. સુધ્રમણ્યમ બાલાજી વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય [૪] માં, તમિલનાડુ રાજ્યમાં ભેટની યોજના પડકાર હેઠળ હતી.એક દલીલ એ હતી કે રંગીન ટેલિવિઝન સેટ, લેપટોપ અને મિક્સર-ગ્રાઈન્ડરનું વિતરણ બંધારણની કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે કારણ કે આવકના સ્તરને ધ્યાનમાં લીધા વિના ભેટોની વહેંચણી કરવામાં આવતી હોવાથી અસમાન લોકો સાથે સમાન વ્યવહાર કરવામાં આવે છે.આ દલીલને એ આધાર પર નકારી કાઢવામાં આવી હતી કે ભેટોનું વિતરણ રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતોના અમલીકરણ સાથે સંબંધિત છે.એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કલમ ૧૪ સિદ્ધાંત ત્યારે જ લાગુ થશે જ્યારે રાજ્યની કાર્યવાહી નાગરિકો પર બોજ લાદશે:

“૭૮. રંગીન ટીવી, લેપટોપ, મિક્સર-ગ્રાઈન્ડર વગેરેના રૂપમાં રાજ્યની ઉદારતાનું વિતરણ બંધારણની કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે કારણ કે અસમાન લોકો સાથે સમાન વ્યવહાર કરવામાં આવે છે.આપણે આ પ્રશ્નનો જવાબ આપવાનું સાહસ કરીએ તે પહેલાં, આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે આ પગલાં રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતોના અમલીકરણ

સાથે સંબંધિત છે.તેથી, જ્યાં સુધી રાજ્યની ઉદારતાની વાત છે ત્યાં સુધી અસમાનતાને સમાન ન ગણવાનો સિદ્ધાંત લાગુ પડતો નથી.આ સિદ્ધાંત ત્યારે જ લાગુ પડે છે જ્યારે કાયદો અથવા રાજ્યની કાર્યવાહી નાગરિક પર નાણાકીય અથવા અન્યથા બોજ લાદે છે.આ ઉપરાંત, નિર્દેશક સિદ્ધાંતોનો અમલ કરતી વખતે, સંબંધિત સરકારે તેના નાણાકીય સંસાધનો અને લોકોની જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં લેવી પડશે.સ્ટ્રેઇટજેકેટ સૂત્ર ન હોઈ શકે.જો અમુક લાભો કોઈ ચોક્કસ વર્ગ સુધી મર્યાદિત હોય તો તે દેખીતી રીતે રાજ્યના મર્યાદિત સંસાધનોને કારણે હોઈ શકે છે.તમામ કલ્યાણકારી પગલાં એક જ સમયે તમામ નાગરિકોને ઉપલબ્ધ કરાવી શકાતા નથી.રાજ્ય ધીમે ધીમે લાભ વધારી શકે છે અને આ સિદ્ધાંતને આ અદાલત દ્વારા અનેક ચુકાદાઓમાં માન્યતા આપવામાં આવી છે.”

(સંદર્ભ પૂરો પાડવામાં આવ્યો છે)

લોન માફી યોજના પણ રાજ્ય નીતિના નિર્દેશક સિદ્ધાંતોને અનુસરીને છે.સુબ્રમણ્યમ બાલાજી (ઉપરોક્ત) ના અવલોકનોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ યોજનાને કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન ગણાવી શકાય નહીં કારણ કે તે બોજ લાદતી નથી પરંતુ લાભ આપે છે.જો કે, અમે એ નક્કી કરવાનું અનિવાર્ય માનીએ છીએ કે શું આ યોજના મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે, ખાસ કરીને ભારતીય બંધારણની કલમ ૧૪નું.

૧૪. ભારતીય બંધારણની કલમ ૧૪માં સમાનતા સંહિતા ઔપચારિક નહીં પણ મૂળ સમાનતા સૂચવે છે.હવે તે એક નિશ્ચિત સ્થિતિ છે કે વર્ગીકરણ ભેદભાવપૂર્ણ અને કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરતું નથી. કલમ ૧૪ માત્ર વર્ગ કાયદાને પ્રતિબંધિત કરે છે અને વાજબી વર્ગીકરણને નહીં.વર્ગીકરણ વાજબી છે, જ્યારે ન્યાયમૂર્તિ એસ. આર. દાસ દ્વારા સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ. બી. વિ. અનવર અલી સરકાર [^ ૫] માં નિર્ધારિત બેવડા પરીક્ષણો પૂર્ણ થાય છે:

(i) વર્ગીકરણ એક સમજાય તેવા તફાવત પર આધારિત હોવું જોઈએ જે વ્યક્તિઓ અથવા વસ્તુઓને જૂથમાંથી બાકાત રાખેલા અન્ય લોકોથી અલગ પાડે છે; અને

((૨) તફાવતનો કાયદા દ્વારા પ્રાપ્ત કરવાના હેતુ સાથે તર્કસંગત સંબંધ હોવો આવશ્યક છે.

૧૫. જસ્ટિસ દાસે અનવર અલી સરકાર (ઉપરોક્ત) માં જણાવ્યું હતું કે જૂથમાં સમાવિષ્ટ અને બાકાત વર્ગને અલગ પાડવા માટે કેટલાક માપદંડ હોવા જોઈએ.યોજનામાં વર્ગીકરણ માટે ઉપયોગમાં લેવાતો તફાવત એ દરેક વ્યક્તિ દ્વારા જમીન માલિકીની કુલ હદ છે.તેથી, યોજનાના હેતુ માટે વર્ગની રચના કરવા માટે એક માપદંડનો ઉપયોગ થાય છે.

૧૬. અપીલકર્તાએ દલીલ કરી હતી કે યોજનાના ઉદ્દેશો આ પ્રમાણે છે:

(૧) નાના અને મધ્યમ ખેડૂતો, તેમની ટેકનોલોજી, ધિરાણ અને મૂડીની મર્યાદિત પહોંચ હોવા છતાં, ખાદ્ય પદાર્થોના મુખ્ય ઉત્પાદકો છે.

((૨) પાક લોનના ૮૫ ટકા લાભાર્થીઓ નાના અને સીમાંત ખેડૂતો છે.રાજ્યનો ઉદ્દેશ લઘુત્તમ ભંડોળ સાથે મહત્તમ લાભાર્થીઓને આવરી લેવાનો છે.આ યોજના અંદાજપત્રીય ફાળવણી, મહેસૂલ એકત્રિકરણ અને તેમની જમીન માલિકીની સરખામણીમાં ખેડૂતોની સ્થિતિ જેવા મહત્વપૂર્ણ પરિમાણોને ધ્યાનમાં લીધા પછી તૈયાર કરવામાં આવી છે; અને

(૩) નાના અને સીમાંત ખેડૂતો ગરીબ અને દલિત વર્ગના ખેડૂતો છે.તેથી, પૂર અને આબોહવા પરિવર્તનની અસરને કારણે તેમને વધુ નુકસાન થયું છે.

૧૭. તેથી, આ યોજનાની રચના માટે તમિલનાડુ રાજ્યને જે કારણોથી માર્ગદર્શન મળ્યું હોય તેવું લાગે છે તે બે ગણા છે:((i) નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને તેમની પાસે મર્યાદિત ટેકનોલોજી અને મૂડી હોવાને કારણે અનિયમિત આબોહવાની સ્થિતિને કારણે વધુ નુકસાન થયું છે; અને (ii) રાજ્ય લઘુત્તમ ભંડોળ સાથે મહત્તમ લાભ આપવા માંગે છે.

૧૮. હાઈકોર્ટ સમક્ષ જવાબી સોગંદનામામાં, રાજ્યએ દાવો કર્યો હતો કે રૂ. ૫૭૮૦ કરોડની પાક લોન, જેનો લાભ નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને મળશે તેની સંખ્યા ૧૬,૯૪,૧૪૫ હશે.બીજી તરફ, અન્ય ખેડૂતો પાસે જે ૧૯૮૦ કરોડ રૂપિયાની પાક લોન હતી તે માફ કરવાથી માત્ર તેમને જ ID ૧નો લાભ મળશે.આ આંકડાઓ રાજ્યની એ દલીલને સમર્થન આપે છે કે આ યોજનાનો લાભ માત્ર સીમાંત અને નાના ખેડૂતોને જ આપવામાં આવે તો લઘુત્તમ રોકાણ માટે મહત્તમ ઉપયોગિતા મળે છે.જોકે, રાજ્ય દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલી યોજનાનો આ ઉદ્દેશ ન હોઈ શકે.દરેક યોજના જેમાં નાણાકીય અથવા સામગ્રીની વહેંચણીનો સમાવેશ થાય છે તેનો હેતુ લઘુત્તમ ખર્ચ સાથે મહત્તમ લાભ પ્રદાન કરવાનો છે.આમ દરેક યોજનાને માર્ગદર્શન આપતા રાજકોષીય ઉદ્દેશ પર વર્ગીકરણની ચકાસણી કરી શકાતી નથી.

૧૯. ખેડૂતો માટે કૃષિ લોન માફી આપવાનો હેતુ મુશ્કેલીમાં મુકાયેલા ખેડૂતોનું ઉત્થાન કરવાનો છે, જેઓ અનિયમિત હવામાન પરિસ્થિતિઓ, ઓછી ઉપજ અને બજારની સ્થિતિને કારણે ભાવમાં ઘટાડાનો સામનો કરી રહ્યા છે.આર્થિક અને સામાજિક ન્યાય મેળવવા માટે એક વર્ગ તરીકે ખેડૂતોના કલ્યાણને પ્રોત્સાહન આપવાના ઉદ્દેશને કલમ ૩૮ દ્વારા સારી રીતે માન્યતા આપવામાં આવી છે.તે નક્કી કરવાની જરૂર છે કે જમીન માલિકીની હદ પર આધારિત વર્ગીકરણ હાંસલ કરવાના હેતુ સાથે તર્કસંગત જોડાણ ધરાવે છે કે કેમ.

૨૦. આપણામાંના એક (ડૉ. ડી. વાય. ચંદ્રચુડ) એ નવતેજ સિંહ જોહર વિરુદ્ધ ભારત સંઘ [^ ૬] માં ક્રિસ્તીય પરીક્ષણની અપૂરતા પર ભાર મૂક્યો હતો, જે પદાર્થ પર સ્વરૂપને ઉન્નત કરવા માંગે છે.કાયદાની 'અસર' ને બદલે તેના 'ઉદ્દેશ્ય' પર વધુ ભાર મૂકવો-ખાસ કરીને જ્યારે ઉદ્દેશ દેખીતો હોય-ભારતીય બંધારણ હેઠળ સમાનતાની કલમોના સાચા અર્થને આગળ વધારવા માટે જોવા મળ્યો ન હતો.બેવડું પરીક્ષણ જે ઔપચારિક વલણ તરફ ઝુકે છે તેનાથી દૂર, કલમ ૧૪ના ઉદ્દેશનની નોંધપાત્ર સમીક્ષા હાથ ધરવા માટે અદાલતો માટે પરંપરાગત ક્રિ-આયામી વર્ગીકરણ પરીક્ષણનું વિસ્તરણ કરવાની જરૂર છે.ક્રિ-આયામી પરીક્ષણના વ્યાપક પરિમાણોમાં, આપણે સમાનતા અને બિન-ભેદભાવની બહુવિધ એક્સલ કામગીરી પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરીને વધુ મૂળ સમીક્ષા હાથ ધરવાનું અનિવાર્ય માનીએ છીએ.

૨૧. તમિલનાડુ રાજ્યએ હાઈકોર્ટ સમક્ષ દાખલ કરેલા કાઉન્ટરમાં જણાવ્યું હતું કે વર્ગીકરણ જરૂરી હતું કારણ કે નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને તેમની મર્યાદિત ક્ષમતા અને સહાયને કારણે વધુ નુકસાન થાય છે.તે ન્યાયિક રીતે માન્ય છે કે વિધાનસભા નુકસાનની માત્રાને ઓળખવા માટે સ્વતંત્ર છે અને તેના પ્રતિબંધો અથવા લાભોને તે કિસ્સાઓમાં મર્યાદિત કરી શકે છે જ્યાં જરૂરિયાત સ્પષ્ટ છે. [^૭] મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિ. ઇન્ડિયન હોટેલ એન્ડ રેસ્ટોરન્ટ એસોસિએશન [^ ૮], બોમ્બે પોલીસ અધિનિયમની કલમ ૩૩-એ (૧) જે ભોજનાલય, પરમિટ

રૂમ અથવા બીયર બારમાં નૃત્ય પ્રદર્શન પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, અને કલમ ૩૩- બી જે પ્રતિબંધિત પ્રવેશ અથવા ત્રણ તારાંકિત અથવા તેનાથી વધુ હોટલ ધરાવતી સંસ્થાઓમાં આવા નૃત્યોને મંજૂરી આપે છે તે પડકાર હેઠળ હતી.રાજ્યએ દલીલ કરી હતી કે કલમ ૩૩ એ (૧) દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા વર્ગમાં ગુકસાનનું પ્રમાણ વધારે છે.બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે એવું માન્યું હતું કે રાજ્ય પાસે નિષ્કર્ષ પર પહોંચવા માટે પૂરતી સામગ્રી હોવી જોઈએ અથવા ગુકસાનની માત્રાના આધારે વર્ગીકરણના આધારે તેના નિર્ણયોને આધારે બહુમતી વસ્તી દ્વારા સામાન્ય સર્વસંમતિ શેર કરવી પડશે.અમે એ સ્વીકારવામાં અસમર્થ છીએ કે મોટાભાગની વસ્તીની સામાન્ય સર્વસંમતિના આધારે ગુકસાનની માત્રાને ઓળખી શકાય છે.નવતેજ સિંહ જોહર (ઉપરોક્ત) માં જણાવ્યા મુજબ, કાયદો અથવા સરકારની યોજનાનું પરીક્ષણ બહુમતીવાદી નૈતિકતાના આધાર પર નહીં પરંતુ માત્ર બંધારણીય નૈતિકતા પર થઈ શકે છે.જો કે, રાજ્ય દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાઓને સચોટ સામગ્રી રજૂ કરીને તર્કની કસોટીમાં મૂક્યા વિના સ્વીકારી શકાતા નથી.ઓછા પ્રમાણમાં બોજો અધિકારોના રક્ષણને નોંધપાત્ર રીતે નબળું પાડશે.[^૯]

૨૨. એવું રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે સીમાંત અને નાના ખેડૂતોનો વપરાશ ખર્ચ તેમની અંદાજિત આવક કરતાં નોંધપાત્ર માર્જિનથી વધી જાય છે અને ખાધને ત્રણ દ્વારા આવરી લેવામાં આવે છે.હકીકત એ છે કે 'અન્ય શ્રેણી' સાથે સંકળાયેલા 'અન્ય શ્રેણી' ના ખેડૂતોની સરખામણીમાં નાના અને સીમાંત

ખેડૂતોએ કૃષિ લોનનો લાભ લીધો છે, જે દર્શાવે છે કે બાકીના ખેડૂતોની સરખામણીમાં નાના અને સીમાંત ખેડૂતો પાસે નોંધપાત્ર મૂડી ખાધ છે. પાણીની અછત અને પૂરને કારણે પાકના પૂરને કારણે કૃષિ આવકમાં ઘટાડા સાથે એક વિશાળ મૂડી ખાધ આર્થિક મુશ્કેલીમાં પરિણમી છે. નાના અને સીમાંત ખેડૂતો પાસે સંસાધનોની અછત છે; તેમની પાસે દુષ્કાળને દૂર કરવા માટે બોરવેલ નથી. આ ખેડૂતો સામાન્ય રીતે જમીન, પાણી, ઇનપુટ્સ, ધિરાણ, ટેકનોલોજી અને બજારો મેળવવા માટે મોટા ખેતરો પર નિર્ભર હોય છે. એવું જાણવા મળ્યું હતું કે મોટા ખેડૂતોની લગભગ ૪૦ ટકા સિંચિત જમીન નહેરોમાંથી હતી, જ્યારે નાના અને સીમાંત ખેડૂતોની ૨૫ ટકાથી ઓછી જમીન નહેરો અથવા બોરવેલ દ્વારા સિંચાઈ કરવામાં આવતી હતી અને તેઓ ઘણીવાર મોટી જમીનોમાંથી પાણી ભાડે લેવાનો આશરો લે છે. દાખલા તરીકે, નાના અને સીમાંત ખેતરમાં ઉપજનું ઉત્પાદન, ડાંગર નાના ખેડૂતના પરિવારને ખવડાવવા માટે પણ પૂરતું નહીં હોય. આમ, તેમાંના મોટાભાગના લોકો જાહેર વિતરણ પ્રણાલીમાંથી સબસિડીવાળા દરે અનાજ ખરીદે છે (કારણ કે આ ખેડૂતો ગરીબી રેખા નીચે આવે છે) તેથી તેઓ તેમની પેદાશો વેચી શકે છે. [૧૦]

૨૩. ગ્રામીણ ભારતમાં કૃષિ પરિવારો અને જમીન અને પરિવારોની માલિકીની સ્થિતિનું મૂલ્યાંકન, ૨૦૧૮ [૧૧] કૃષિ પરિવાર દીઠ સરેરાશ માર્સિક આવક પર વ્યાપક ચર્ચા હાથ ધરે છે. અહેવાલ દર્શાવે છે કે ભારતના નાના અને સીમાંત ખેડૂતો અનિવાર્યપણે વેતન મેળવનારા બની ગયા છે. દાખલા

તરીકે, ૦.૦૧ હેક્ટર (૦.૦૨ એકર) થી ઓછી જમીન ધરાવતા ખેડૂત પરિવારોની પાક ઉત્પાદનમાંથી સરેરાશ માસિક આવક રૂ. ૧, ૪૩૫ અને વેતનમાંથી રૂ. ૬, ૪૩૫.જ્યારે ૨ થી ૪ હેક્ટર જમીન (૪,૯૪-૯.૮૮ એકર) ધરાવતા કૃષિ પરિવાર સાથે સરખામણી કરવામાં આવે તો પાક ઉત્પાદનમાંથી આવક રૂ. ૭, ૯૪૫ અને વેતનમાંથી આવક રૂ. ૩, ૫૪૮.આંકડાનો તુલનાત્મક આલેખ નીચે મુજબ છે.એક્સ-એક્સિસ કૃષિ પેદાશો, વેતન અને અન્ય સ્ત્રોતોમાંથી થતી આવકની ટકાવારી સૂચવે છે.વાય-અક્ષ ખેડૂતો (હેક્ટરમાં) ની માલિકીની જમીન સૂચવે છે:

૨૪. આ અહેવાલમાં દરેક વર્ગના ખેડૂતો દ્વારા લેવામાં આવેલી બાકી લોનની કુલ રકમ પણ સૂચિબદ્ધ કરવામાં આવી છે.ગણતરી દર્શાવે છે કે ૦.૦૧ હેક્ટરથી ઓછી જમીન ધરાવતા પરિવારો બિન-કૃષિ હેતુ માટે કૃષિ લોનનો ૯૩.૧% ઉપયોગ કરે છે.તેનાથી એકદમ વિપરીત, ૧૦ હેક્ટર જમીન ધરાવતું કુટુંબ માત્ર ૧૭.૧ ટકા કૃષિ લોનનો ઉપયોગ બિન-કૃષિ હેતુઓ માટે કરે છે.આ ગરીબીને દર્શાવે છે જે નાના અને સીમાંત ખેડૂતોના વર્ગને ઘેરી લે છે.ઋણી કૃષિ

પરિવારોની ટકાવારીની વહેંચણી દર્શાવે છે કે ૨૭ ટકા પરિવારો ૦.૦૧ ની વચ્ચે ધરાવે છે.૦૪૦ હેક્ટર જમીન; જે લોકો ૦.૪૦-૧ હેક્ટરની વચ્ચે માલિકી ધરાવે છે તેમાંથી ૩૪ ટકા અને ૧-૨ એકરની વચ્ચે માલિકી ધરાવતા લોકોમાંથી ૨૦ ટકા ઋણી છે.બીજી તરફ, ID ૧ હેક્ટર જમીન ધરાવતા લોકોમાંથી માત્ર ૪.૫

ટકા અને ૧૦થી વધુ હેક્ટર જમીન ધરાવતા લોકોમાંથી ૦.૬ ટકા લોકો ઋણી છે.ઋણી કૃષિ પરિવારોની ટકાવારીની વહેંચણીનો આલેખ નીચે કાઢવામાં આવ્યો છે:

૨૫. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, ફક્ત નાના અને સીમાંત ખેડૂતો માટે વિવાદિત યોજનાનો અમલ બે કારણોસર વાજબી છે: (i) દુષ્કાળ અને પૂર જેવી આબોહવા કટોકટી મૂડી અને તકનીકીની ગેરહાજરીને કારણે મોટી જમીનની સરખામણીમાં નાની જમીનને મોટા પાયે નુકસાન પહોંચાડે છે; અને (ii) નાના અને સીમાંત ખેડૂતો સમાજના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગના છે.તેથી, લોન માફી યોજના અસરકારક રીતે ગ્રામીણ વસ્તીના આર્થિક રીતે નબળા વર્ગને લક્ષ્ય બનાવે છે.આ યોજના સામાજિક અને આર્થિક રીતે નબળા વર્ગોના ઉત્થાન માટે સકારાત્મક પગલાંનો ઉપયોગ કરીને સમાજમાં નોંધપાત્ર સમાનતા લાવવાના પ્રયાસ સાથે રજૂ કરવામાં આવી છે.અન્ય ખેડૂતોની સરખામણીમાં નાના અને સીમાંત ખેડૂતોને થતા નુકસાનને કારણે, તે વાજબી છે કે યોજનાનો લાભ માત્ર ચોક્કસ વર્ગને જ આપવામાં આવે કારણ કે નાના અને સીમાંત ખેડૂતો પોતાનામાં એક વર્ગ બનાવે છે.તેથી, જમીન માલિકીની હદ પર આધારિત વર્ગીકરણ મનસ્વી નથી કારણ કે નાના અને સીમાંત ખેડૂતોની અંતર્ગત વંચિત સ્થિતિને કારણે, આબોહવા પરિવર્તન અથવા અન્ય બાહ્ય શક્તિઓની અસર અસમાન છે.

૨૬. વિવાદિત ચુકાદામાં ઉચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે આ યોજના અલ્પ-સમાવેશી અને અતિ-સમાવેશી બંને છે કારણ કે વ્યક્તિ દ્વારા રાખવામાં આવેલી જમીનની કુલ હદની ગણતરી જમીન માલિકી રજિસ્ટરની માહિતીના આધારે કરવામાં આવે છે જે વિસંગતતાઓને મંજૂરી આપે છે.તેણે 'અન્ય ખેડૂતો' અથવા 'મોટા ખેડૂતો' ને લાભ ન આપવા માટે આ યોજનાને ઓછી સર્વસમાવેશક ગણાવી હતી.ન્યાયમૂર્તિ કે. કે. મેથ્યુએ ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ અંબિકા મિલ્સ [૧૨] માં બંધારણીય બેન્ચ માટે લખેલા એક વિદ્વતાપૂર્ણ નિવેદનમાં ઓછી સર્વસમાવેશકતા અને વધુ પડતી સર્વસમાવેશકતાના અર્થ અને પરિઘની ચર્ચા કરવામાં આવી છે:

“૫૫. વર્ગીકરણ ત્યારે ઓછું સમાવિષ્ટ હોય છે જ્યારે વર્ગમાં સમાવિષ્ટ તમામ લોકો તોફાનથી કલંકિત હોય છે પરંતુ એવા અન્ય લોકો પણ હોય છે જેમને વર્ગીકરણમાં સામેલ કરવામાં આવતા નથી.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જ્યારે કોઈ રાજ્ય વ્યક્તિઓને એવી રીતે લાભ અથવા બોજ આપે છે કે જે કાયદેસરના હેતુને આગળ વધારે છે પરંતુ તે જ લાભ આપતું નથી અથવા સમાન રીતે સ્થિત અન્ય લોકો પર સમાન બોજ મૂકતું નથી, ત્યારે વર્ગીકરણને અલ્પ-સમાવિષ્ટ તરીકે ખરાબ ગણવામાં આવે છે.એક વર્ગીકરણ અતિ-સમાવિષ્ટ હોય છે જ્યારે તેમાં માત્ર તે જ નહીં કે જેઓ હેતુના સંદર્ભમાં સમાન રીતે સ્થિત છે પણ અન્ય જેઓ એટલા સ્થિત નથી.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આ પ્રકારનું વર્ગીકરણ કાયદાનું લક્ષ્ય

હોય તેવા તોફાનોમાં ભાગ લેનારાઓના વર્ગમાં સામેલ વ્યક્તિઓ કરતાં વધુ વ્યાપક શ્રેણી પર ભાર મૂકે છે.હેરોદ કોઈ ચોક્કસ દિવસે જન્મેલા તમામ નર બાળકોના મૃત્યુનો આદેશ આપે છે કારણ કે તેમાંથી એક દિવસ તેના પતનનું કારણ બનશે અને આવા વર્ગીકરણનો ઉપયોગ કરે છે.

૫૬. વર્ગીકરણમાં એવા તમામ લોકોનો સમાવેશ થતો નથી કે જેઓ કાયદાના હેતુના સંદર્ભમાં સમાન રીતે સ્થિત છે, તેથી વર્ગીકરણ, પ્રથમ નજરમાં, ગેરવાજબી લાગે છે.પરંતુ અદાલતે ખૂબ જ વાસ્તવિક મુશ્કેલીઓને માન્યતા આપી છે કે જેના હેઠળ વિધાનસભાઓ કામ કરે છે—કાયદાકીય પ્રક્રિયા અને સમાજ બંનેની પ્રકૃતિને કારણે ઊભી થતી મુશ્કેલીઓ કે જે કાયદાઓ કાયમી ધોરણે ફરીથી આકાર આપવાનો પ્રયાસ કરે છે—અને તેણે અહીં વિચારણા હેઠળની વર્ગીકરણની અસમાનતાને મૂર્ત સ્વરૂપ આપતા તમામ કાયદાઓને આડેધડ રદ કરવાનો ઇનકાર કર્યો છે.ન્યાયમૂર્તિ શ્રી હોમ્સે અલ્પ-સર્વસમાવેશક વર્ગીકરણની સહિષ્ણુતાની વિનંતી કરતા જણાવ્યું હતું કે આવા કાયદાને અદાલત દ્વારા ખતેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં સિવાય કે તે સ્પષ્ટપણે જોઈ શકે કે કાયદા માટે કોઈ વાજબી કારણ નથી કે જેને તે બાકાત રાખે છે તેના માટે સમાન બળ સાથે તેના વિસ્તરણની જરૂર નથી.[મિઝોરી, કે એન્ડ ટી આર. એલ. વી. મે, ૧૯૪ યુ. એસ. ૨૬૭,૨૬૮] તો પછી, વિસ્તરણ ન થવાના વાજબી

કારણો શું છે?જ્યારે અદાલતનો સામનો આર્થિક અને કરવેરાની બાબતો સંબંધિત ક્ષેત્રોમાં અલ્પ-સમાવેશી વર્ગીકરણ કરતા કાયદાનો સામનો કરવો પડે ત્યારે તેણે શું કરવું જોઈએ?શું તેણે તેના ચુકાદા દ્વારા વિધાનસભાને નિષ્ક્રિયતા અથવા પૂર્ણતા વચ્ચે પસંદગી કરવાની ફરજ પાડવી જોઈએ?"

૨૭. અંબિકા મિલ્સ (સુપ્રા) એ નુકસાનની માત્રાને માન્યતા, વહીવટી સગવડ અને કાયદાકીય પ્રયોગોના આધારે ઓછી સર્વસમાવેશકતાને વાજબી ઠેરવી હતી.ન્યાયમૂર્તિ ઓલિવર વેન્ડેલ હોમ્સના મિઝોરી, કે એન્ડ ટી આરલી વિ. મે [૧૩] માંના નિરીક્ષણનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો, કે "જ્યાં સુધી તે સ્પષ્ટપણે જોઈ ન શકે કે કાયદા માટે કોઈ વાજબી કારણ નથી કે જેને તે બાકાત રાખે છે તેના માટે સમાન બળ સાથે તેના વિસ્તરણની જરૂર નથી", એવું જણાવવા માટે કે ન્યાયતંત્રએ આવા કિસ્સાઓમાં આત્મસંયમનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.એન. પી. બશીર વિરુદ્ધ કેરળ રાજ્ય [૧૪] માં, આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે જો વધુ પડતી સર્વસમાવેશકતા અને ઓછી સર્વસમાવેશકતાની હદ સીમાંત છે, તો તેને બંધારણની કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘનકારી ન ગણી શકાય.

૨૮. વર્ગીકરણ અલ્પ-સમાવિષ્ટ છે કે કેમ તે નક્કી કરવું એ અંત સુધીના સાધનોનો સંબંધ નક્કી કરતી વખતે કોર્ટ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી કસોટી

સાથે નજીકથી સંબંધિત છે.આ અદાલત કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન થયું છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે ઢિ-આયામી પરીક્ષણને અનુસરે છે.પરીક્ષણ માટે અદાલતને એ નક્કી કરવાની જરૂર છે કે હાંસલ કરવા માંગવામાં આવેલા હેતુ સાથે તર્કસંગત જોડાણ છે કે કેમ.ન્યાયમૂર્તિ પી. એન. ભગવતીએ (તે સમયે વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશ તરીકે) ઇ. પી. રોયપ્પા વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય [૧૫] માં ચુકાદો આપ્યો હતો કે રાજ્યની કાર્યવાહીની મનસ્વીતા કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરવા માટે પૂરતી છે.આમ, તે સ્વીકારવામાં આવ્યું કે બંધારણમાં પરિકલ્પિત સમાનતાનો સિદ્ધાંત માત્ર તુલનાત્મક ગેરવાજબીપણાની જ નહીં પણ બિન-તુલનાત્મક ગેરવાજબીપણાની પણ બાંધધરી આપે છે.[^૧૬] મોડર્ન ડેન્ટલ કોલેજ એન્ડ રિસર્ચ સેન્ટર વિ. સ્ટેટ ઓફ એમપી [^ ૧૭] માં આ અદાલતે ખાનગી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ, ફીનું નિયમન કરવા અને અનુસ્નાતક અભ્યાસક્રમો માટે અનામત પ્રદાન કરવાના કાયદા અને નિયમોની માન્યતાની ચકાસણી કરતી વખતે પ્રમાણસરતા પરીક્ષણનો ઉપયોગ કર્યો હતો.સુબ્રમણ્યમ સ્વામી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ [^ ૧૮] માં, કોર્ટે તે નક્કી કરવા માટે પ્રમાણસરતા પરીક્ષણનો ઉપયોગ કર્યો હતો કે શું આઈ. પી. સી. ની કલમ ૪૯૯ અને ૫૦૦ હેઠળ નિર્ધારિત ફોજદારી બદનક્ષીનો ગુનો કલમ ૧૯ (૧) (એ) હેઠળ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાનું ઉલ્લંઘન કરે છે.ન્યાયમૂર્તિ પુટ્ટાસ્વામી (૯૪) વિરુદ્ધ ભારત સંઘ [૧૯] માં, આ અદાલતની નવ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે ગોપનીયતાનો અધિકાર એ મૂળભૂત અધિકાર છે.પ્રમાણસરતાના ધોરણનો ઉપયોગ ગોપનીયતાના અધિકાર પર લાદવામાં આવી શકે તેવી

મર્યાદાઓ નક્કી કરવાના સંદર્ભમાં કરવામાં આવ્યો હતો.ત્યારબાદ બંધારણીય ખંડપીઠે ન્યાયમૂર્તિ પુષ્ટાસ્વામી (નિવૃત્ત) વિરુદ્ધ ભારત સંઘ [^ ૨૦] માં પ્રમાણસરતા પરીક્ષણ સાથે વ્યવહાર કર્યો હતો, તે નક્કી કરવા માટે કે શું આધાર યોજના વ્યક્તિના ગોપનીયતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે.આપણી અદાલતોએ બિન-વર્ગીકરણ મનસ્વીતા નક્કી કરવા માટે પ્રમાણસરતાના ધોરણનો ઉપયોગ કર્યો છે, અને વર્ગીકરણ મનસ્વી છે કે નહીં તે નક્કી કરવા માટે ટૂંકા ટેસ્ટનો ઉપયોગ કર્યો છે.

૨૯. અનુજ ગર્ગ વિ. હોટેલ એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયા [^ ૨૧] માં, કોર્ટે પંજાબ એક્સાઈઝ એક્ટ ૧૯૧૪ની કલમ ૩૦ની બંધારણીય માન્યતાનો નિર્ણય લીધો હતો, જેમાં "પચીસ વર્ષથી ઓછી ઉંમરના કોઈપણ પુરુષ" અથવા "કોઈપણ મહિલા" ને તે પરિસરમાં નોકરી આપવા પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો હતો જ્યાં દારૂ અથવા માદક દ્રવ્યો પીવામાં આવે છે.આ વર્ગીકરણની જોગવાઈને ભારતીય બંધારણની કલમ ૧૯ (૧) (જી), ૧૪ અને ૧૫ના ઉલ્લંઘન માટે પડકારવામાં આવી હતી.એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કાયદો અસરકારક રીતે મહિલાઓના દમનને ટકાવી રાખે છે.જોગવાઈની માન્યતા નક્કી કરવામાં, કોર્ટે પ્રમાણસરતા ધોરણ લાગુ કર્યું:

“૫૦. આવા રક્ષણાત્મક ભેદભાવ કાયદાની સમીક્ષા કરવા માટેના પરીક્ષણમાં બે-પાસાની તપાસનો સમાવેશ થાય છે:

((ક) કાયદાકીય હસ્તક્ષેપ (તાત્કાલિક કેસમાં લૈંગિક ભેદભાવપૂર્ણ કાયદેસરતા દ્વારા પ્રેરિત) ને સૈદ્ધાંતિક રીતે ન્યાયી ઠેરવવો જોઈએ,
(બી) તે માપમાં પ્રમાણસર હોવું જોઈએ."

૩૦. ભારતીય બંધારણની કલમ ૧૫ (૧) ખાસ જણાવે છે કે રાજ્ય 'ધર્મ, જાતિ, જાતિ, લિંગ, જન્મ સ્થળ અથવા તેમાંથી કોઈપણ' ના આધારે ભેદભાવ કરશે નહીં. અનુજ ગર્ગ (ઉપરોક્ત) માં 'રક્ષણાત્મક ભેદભાવ' કલમ ૧૫ના એક આધાર પર આધારિત હોવાથી, કોર્ટે ઉચ્ચ સ્તરની તપાસ પર તેની બંધારણીયતાની ચકાસણી કરવી યોગ્ય માન્યું હતું. જસ્ટિસ ઇન્દુ મલ્હોત્રા દ્વારા નવતેજ સિંહ જોહર (ઉપરોક્ત) માં સમાન તર્ક રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે આઈ. પી. સી. ની કલમ ૩૭૭ તર્કસંગત સાંઠગાંઠની કસોટીને પૂર્ણ કરતી નથી કારણ કે "કાયદો વ્યક્તિના આંતરિક અને મુખ્ય લક્ષણના આધારે ભેદભાવ કરે છે, તે સમજી શકાય તેવા તફાવત પર આધારિત વાજબી વર્ગીકરણની રચના કરી શકતો નથી".

૩૧. જ્યારે બિન-વર્ગીકરણ મનસ્વીપણાનું પરીક્ષણ પ્રમાણસરતા પરીક્ષણના આધારે કરવામાં આવે છે, જ્યાં સાધન વસ્તુના પ્રમાણસર હોવું જરૂરી છે, વર્ગીકરણ મનસ્વીપણાનું પરીક્ષણ તર્કસંગત સાંઠગાંઠ પરીક્ષણ પર કરવામાં આવે છે, જ્યાં સાધન વસ્તુ સાથે 'જોડાણ' શેર કરે તો તે પૂરતું છે. પરીક્ષણ હેઠળ પુરાવાની માત્રા આ અદાલતના ચુકાદાને અસર કરશે કે શું કાયદો ઓછો—

સમાવિષ્ટ છે કે વધુ-સમાવિષ્ટ છે.એક કાયદો 'અન્ડર-ઈન્ફ્લુએન્સ' છે જો તે સમસ્યાનો ભાગ હોય તેવા તમામ પરિબલોને નિયમન કરવામાં નિષ્ફળ જાય.તે 'અતિ-સમાવિષ્ટ' છે જો તે એવા અભિનેતાઓનું નિયમન કરે છે કે જેઓ સમસ્યાનો ભાગ નથી કે જેને કાયદો સંબોધવા માંગે છે.ઓછી સર્વસમાવેશકતા અને વધુ પડતી સર્વસમાવેશકતાનું નિર્ધારણ અને તેના માટે આદરની માત્રા પરીક્ષણના સંબંધ ('તર્કસંગત સંબંધ' અથવા 'પ્રમાણસર') પર આધારિત છે.

૩૨. નેક્સસ પરીક્ષણ, પ્રમાણસરતા પરીક્ષણથી વિપરીત, માધ્યમોને સંકુચિત કરવા અથવા ઉદ્દેશ પ્રાપ્ત કરવા માટે શ્રેષ્ઠ માધ્યમો શોધવા માટે તૈયાર કરવામાં આવતું નથી.જો સાધન વસ્તુ સાથે 'તર્કસંગત જોડાણ' ધરાવે તો તે પૂરતું છે.તેથી, અદાલતો એવા કેસોને વધુ માન આપે છે જ્યાં તર્કસંગત સાંઠગાંઠ પરીક્ષણ લાગુ કરવામાં આવે છે.વર્ગીકરણને વધુ પ્રમાણમાં આદર દર્શાવવામાં આવ્યો છે કારણ કે વિધાનસભા મૂળ સમાનતાના સિદ્ધાંતને આગળ વધારવા માટે નુકસાનની માત્રાના આધારે વર્ગીકરણ કરી શકે છે, અને આવા વર્ગીકરણ માટે ગાણિતિક ચોક્કસાઈની જરૂર નથી.ભારતીય અદાલતો વર્ગીકરણની જોગવાઈઓ માટે પ્રમાણસરતાના ધોરણને લાગુ કરતી નથી.જોકે અનુજ ગર્ગ (ઉપરોક્ત) માં બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે કલમ ૧૫ના આધારે રક્ષણાત્મક ભેદભાવ માટે પ્રમાણસરતાના ધોરણને સ્પષ્ટ કર્યું હતું; અને જસ્ટિસ મલ્હોત્રાએ નવતેજ સિંહ જોહર (ઉપરોક્ત) માં જણાવ્યું હતું કે જ્યારે વર્ગીકરણ કોઈ વ્યક્તિના 'જન્મજાત અને મૂળ લક્ષણ' પર આધારિત હોય ત્યારે ઓછા

સન્માનની મંજૂરી આપવી જોઈએ, પરંતુ તેની તપાસ કરવાનો આ કેસ નથી.વિવાદિત યોજનામાં વર્ગીકરણ ન તો કલમ ૧૫ના આધારો પર આધારિત છે અને ન તો કોઈ વ્યક્તિના 'જન્મજાત અને મુખ્ય લક્ષણ' પર આધારિત હોવાથી, તેને ઓછી સર્વસમાવેશકતા અને વધુ પડતી સર્વસમાવેશકતાના કથિત આધારો પર નકારી શકાય નહીં.

૩૩. આ મુદ્દાની યોજના તમિલનાડુમાં સત્તામાં રહેલા તે સમયના પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલા ચૂંટણી વચનના પાલનમાં રજૂ કરવામાં આવી હતી.ઉચ્ચ અદાલતનો મત હોય તેવું લાગે છે કે આ યોજના ચૂંટણી વચનના પાલનમાં હોવાથી, તે બંધારણીય રીતે શંકાસ્પદ છે.આ મત એવી ધારણા પર કરવામાં આવ્યો હતો કે ચૂંટણીનું વચન આપવામાં આવ્યું તે પહેલાં કોઈ અભ્યાસ હાથ ધરવામાં આવ્યો ન હોવો જોઈએ.તે સ્થાયી કાયદો છે કે કોઈ યોજનાને બંધારણીય રીતે શંકાસ્પદ ન ગણી શકાય કારણ કે તે માત્ર ચૂંટણી વચન પર આધારિત હતી.[^{૧૨૨}] કોઈ યોજનાને બંધારણની રૂપરેખા હેઠળ જ શંકાસ્પદ ઠેરવી શકાય છે, પછી ભલે તે યોજનાનો હેતુ ગમે તે હોય.તમિલનાડુ રાજ્ય દ્વારા પ્રસ્તાવિત આ યોજના બંધારણીય પડકાર સામે એકત્ર થઈને પસાર થાય છે.ઉચ્ચ અદાલતે અન્યથા ઠરાવવામાં ભૂલ કરી છે.કાર્યવાહીની પેન્ડન્સી દરમિયાન રાજ્યએ પરિસ્થિતિની આકારણીના આધારે વ્યાપક કવરેજ આપ્યું છે.

૩૪. ઉપર દર્શાવેલ કારણોસર, અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે અને જ

એપ્રિલ ૨૦૧૭ના રોજ મદુરાઈ બેન્ચ ખાતે મદ્રાસ હાઈકોર્ટના ચુકાદાને રદ કરવામાં આવે છે.

૩૫. તમામ પડતર અરજીઓનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.